

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.5.222>

УДК 336.14:352:338.124.4(477)

Л. Б. Рябушка,

к. е. н., доцент кафедри фінансових технологій і підприємництва,

Сумський державний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8597-6819>

Л. С. Захаркіна,

к. е. н., доцент кафедри фінансових технологій і підприємництва,

Сумський державний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1002-130X>

БЮДЖЕТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

L. Riabushka,

*PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of
Financial Technologies and Entrepreneurship, Sumy State University*

L. Zakharkina,

*PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of
Financial Technologies and Entrepreneurship, Sumy State University*

BUDGETARY REGULATION OF LOCAL GOVERNMENTS' FINANCIAL RESILIENCE IN CONDITIONS OF MACROECONOMIC INSTABILITY

У статті досліджено роль і значення бюджетного регулювання фінансової стійкості громад, сформовано хронологію розвитку підходів бюджетного регулювання, що дозволило виокремити логіку переходу цього процесу від класичних до інтегрованих інструментів забезпечення фінансової стійкості ТГ. Удосконалено теоретико-методичні засади дослідження бюджетного регулювання фінансової стійкості громад шляхом обґрунтування комплексного підходу, який інтегрує ресурсні, інституційні, результативні, ризик-орієнтовані та цифрові детермінанти. Запропоновано інтегроване бачення бюджетного регулювання як багаторівневої системи, здатної забезпечувати фінансову стійкість ТГ в умовах невизначеності, що має практичне значення для формування подальшої бюджетної політики в Україні. На основі кореляційно-регресійний аналізу здійснено оцінку впливу макропараметрів на податкові надходження місцевих бюджетів (МБ) в системі бюджетного регулювання.

This article examines the role and significance of budgetary regulation in ensuring the financial stability of local governments and traces the chronological development of approaches to budgetary regulation, thereby identifying the logic behind the transition from classical to integrated instruments for ensuring the financial stability of local governments. The theoretical and methodological foundations for studying budgetary regulation of local governments' financial stability have been refined by justifying a comprehensive approach that integrates resource-based, institutional, outcome-based, risk-oriented, and digital determinants. The importance of transparency, participation, and digitalization as modern factors in enhancing the effectiveness of budgetary regulation and strengthening trust in government bodies has been substantiated. An integrated vision of budgetary regulation as a multi-level system capable of ensuring the financial stability of local governments under conditions of uncertainty has been proposed, which has practical significance for the formation of future budgetary policy in Ukraine. The study notes that, in fact, budgetary regulation serves as a mechanism for building, maintaining, restoring, and promoting the financial resilience of local communities. An analysis of statistical data on Ukraine's local

budgets for the period 2021–2025 has made it possible to assess trends in the development of budgetary regulation of local communities' financial resilience. Correlation-regression modelling of the impact of macroeconomic parameters on local budget tax revenues was conducted, which generally confirms that economic growth is a key prerequisite for ensuring the financial stability of communities and the expediency of using budget regulation tools in conditions of macroeconomic instability. The findings confirm that ensuring the financial stability resilience of local communities requires budgetary measures aimed at stimulating economic growth, reducing unemployment, increasing the role of debt instruments in ensuring financial stability.

Ключові слова: *бюджетне регулювання, фінансова стійкість, місцеві бюджети, територіальні громади, макроекономічна нестабільність, воєнний стан.*

Keywords: *budgetary regulation, financial resilience, local budgets, local communities, macroeconomic instability, martial law.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний етап розвитку економіки України характеризується високим рівнем макроекономічної нестабільності (зростання інфляції, курсу валют, державного боргу) зумовлений поєднанням глобальних шоків, воєнних дій, пандемій з внутрішніми структурними дисбалансами, політичною кризою, корупцією, неефективністю дій державних інституцій та ОМС, що суттєво впливає на функціонування територіальних громад (ТГ). Знизилася платоспроможність населення та суб'єктів господарювання з одночасним зростанням видаткового навантаження на громади, пов'язаного з фінансуванням соціального захисту, підтримкою ВПО, відновленням інфраструктури, забезпеченням безперервності надання базових публічних послуг. Саме в таких умовах бюджетне регулювання залишається важливим інструментом для забезпечення фінансової стійкості громад. Використання

сучасних механізмів бюджетного регулювання, здатних забезпечити гнучкість бюджетної системи, оперативне реагування на зміни макроекономічних параметрів, нейтралізацію фіскальних ризиків, підтримку збалансованості МБ залишаються актуальними. З урахуванням вищезазначеного дослідження бюджетного регулювання фінансової стійкості територіальних громад в умовах макроекономічної нестабільності є своєчасним, науково обґрунтованим і має важливе теоретичне та прикладне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика бюджетного регулювання фінансової стійкості ТГ в умовах макроекономічної нестабільності перебуває у фокусі уваги як вітчизняних науковців, практиків так і міжнародних експертів. Значний внесок у дослідження та розробку сучасних інструментів та механізмів бюджетного регулювання здійснено міжнародними організаціями. Зокрема у звіті OECD [17] досліджено ефективність інституційного середовища, необхідність розвитку фінансових ринків, здатність держави мобілізувати внутрішні і зовнішні ресурси для забезпечення фінансової стійкості громад в умовах війни. Особлива увага приділяється необхідності реформування фіскальної політики та зміцненню фінансових інститутів як передумови сталого відновлення. У рамках макроекономічного аналізу експерти OECD [18] акцентують увагу на ролі децентралізації у підвищенні фінансової автономії ТГ, розширенні бюджетних повноважень ОМС. Водночас передача функцій на місцевий рівень може підвищувати ризики фінансової нестабільності за умов обмеженості ресурсів і макроекономічної турбулентності. Важливі емпіричні дослідження Світового банку [29,30] підкреслили критичне значення міжнародної фінансової допомоги для забезпечення фінансування бюджетної системи України в умовах війни, виконання базових бюджетних зобов'язань ТГ, зокрема у виплаті заробітних плат та соціальних трансфертів, що обумовлює важливість бюджетного регулювання фінансової стійкості громад. Суттєвий внесок в оцінку бюджетного регулювання фінансової

стійкості ТГ зроблено вітчизняними експертами аналітичних центрів [1,2,14]. У звітах підкреслюється визначна роль МБ в умовах воєнного стану як ключового інструменту забезпечення функціонування громад, підтримці критичної інфраструктури, забезпеченні спроможності громад надавати базові послуги населенню. У наукових публікаціях українських дослідників воєнного періоду фінансова стійкість громад розглядується з позиції фінансової спроможності, бюджетної збалансованості МБ, адаптованості громад до кризових змін [6,8,21,23]. Водночас, науковці та експерти наголошують на проблемі посилення фіскального тиску, зростанні бюджетних дисбалансів, посиленні фіскальних ризиків МБ в умовах війни [4,23,30], аналізують вплив детермінантів розвитку громад, зокрема боргового навантаження, на фінансову стійкість громад [4]. Отже, науково-практичний дискурс актуалізує важливість зазначеної проблематики в умовах глобальних шоків, війни та макроекономічної турбулентності, що зумовлює необхідність поглиблення науково-практичних підходів бюджетного регулювання фінансової стійкості ТГ.

Формулювання цілей статті. Основними цілями наукового завдання є систематизація науково-практичних підходів до бюджетного регулювання фінансової стійкості громад; подальший розвиток теоретичних засад бюджетного регулювання в умовах макроекономічної нестабільності, аналіз впливу макропараметрів на податкові надходження МБ.

Виклад основного матеріалу дослідження. У системі бюджетного регулювання фінансова стійкість громад виступає ключовим об'єктом управління, оскільки саме через бюджетні інструменти держава вирівнює диспропорції розвитку території, забезпечує мінімальні соціальні стандарти, підтримує платоспроможність МБ, стимулює економічну активність суб'єктів господарювання. Аналіз спеціальної літератури [3-13, 15,16,20-28] дозволив систематизувати еволюційні етапи розвитку науково-практичних підходів до бюджетного регулювання фінансової стійкості громад в системі публічних фінансів (табл.1). Так, функціонально - теоретичний підхід,

представлений в [16,22,26] заклав фундамент в розумінні економічної сутності бюджетного регулювання фінансової стійкості громад, визначивши ключові принципи: відповідність функцій і фінансових ресурсів; ефективність використання бюджетних коштів; необхідність державного втручання у забезпечення суспільних благ; доцільність децентралізації як механізму підвищення ефективності публічних фінансів.

Таблиця 1. Еволюція розвитку наукових підходів бюджетного регулювання фінансової стійкості громад

Підхід	Період/ключові представники	Сутність	Значення для фінансової стійкості
Функціонально-теоретичний (класичний)	1950 – 1970рр. Richard Musgrave, Paul Samuelson, Wallace Oates	Розподіл функцій (алокація, розподіл трансфертів, стабілізація)	Закладає основу бюджетного регулювання та децентралізації
Балансовий	1970 – 1980 James Buchanan, Richard Musgrave	Рівновага доходів і видатків місцевих бюджетів	Формує бюджетну дисципліну та контроль дефіциту
Ресурсний	1980 – 1990 Richard Bird, François Vaillancourt	Формування дохідної бази місцевих бюджетів	Забезпечує фінансову спроможність територій
Децентралізаційний	1990 – 2000 Wallace Oates, Jonathan Rodden, Rémy Prud'hom	Передача фінансових повноважень ОМС	Підвищує автономію громад та ефективність ресурсів
Інституційний	2000 – 2010 Douglass North, OECD	Роль інститутів і правил	Формує законодавчо-нормативну основу ОМС, підзвітність
Результативний	2005 – 2015 Geert Bouckaert, Giuseppe Grossi, World Bank	Орієнтація на ефективність використання коштів	Запроваджує програмно-цільове бюджетування
Системний	2010 – 2020 Fiorillo, F., Merkaj, E	Орієнтація на цілісність бюджетної системи	Інтеграція доходів, видатків, міжбюджетних відносин
Партисипативний	2015 – 2022 Laura Bartocci, Giuseppe Grossi	Участь громадян в плануванні бюджету	Підвищує довіру та ефективність
Інноваційний (Транспарентно-цифровий)	2017 – дотепер OECD, World Bank	Цифровізація, відкритість місцевих бюджетів	Підвищує прозорість, ефективність, контроль довіра донорів
Адаптивно-резильєнтний	2020 – дотепер IMF, Thomas Ahrens, Laurence Ferry	Гнучкість у кризі, управління фіскальними ризиками	Забезпечує кризостійкість, швидке реагування, пріоритезація видатків

Джерело: систематизовано на основі [3-13, 15,16,20-28].

Фундаментальні положення класичного підходу залишаються актуальними і сьогодні, слугуючи базою для розвитку сучасних концепцій децентралізації, фінансової резильєнтності та транспарентного управління місцевими фінансами. Подальший розвиток теорії публічних фінансів характеризувався зміщенням акцентів від функціонального розподілу ресурсів до забезпечення макрофінансової стабільності, що зумовило формування балансового підходу. James Buchanan [13] акцентував увагу на досягненні рівноваги між доходами та видатками бюджету як ключової умови ефективного функціонування фінансової системи. Паралельно в 1980 – 1990 рр. досліджувалися проблеми формування доходів бюджетів, податкової автономії та фінансової спроможності територій, що зумовило формування ресурсного підходу [10]. У цьому контексті бюджетне регулювання розглядається як система мобілізації фінансових ресурсів, що забезпечує виконання функцій держави та місцевого самоврядування через розвиток податкової бази, оптимізації структури доходів, підвищення ефективності адміністрування податків, диверсифікацію джерел фінансування. Ідеї ресурсного підходу, зокрема, були досліджені і в контексті бюджетної децентралізації, забезпечення фінансової стійкості МБ та трансформації міжбюджетних відносин [6,16,24,25,28]. Теоретичне підґрунтя децентралізованого підходу базується на працях Wallace Oates [16], який обґрунтував принцип ефективності алокації ресурсів, оскільки місцеві органи влади краще враховують потреби населення. В подальших дослідженнях Jonathan Rodden [28] звернув увагу на ризики фіскальної децентралізації, зростання боргового навантаження на місцевому рівні. Сучасні емпіричні дослідження підтверджують позитивний вплив фінансової децентралізації на економічний розвиток територій. Встановлено, що децентралізація сприяє підвищенню якості економічного розвитку та створює просторові ефекти поширення між регіонами, сприяє сталому розвитку, підвищує автономію громад та покращує якість надання публічних послуг [1,2,14]. Водночас, дослідники виділяють і причини зниження позитивного ефекту: недосконалі норми інституційного середовища, зростання диспропорцій рівня соціально-економічного розвитку громад,

низька якість кадрового потенціалу [1]. На початку ХХ століття розвиток теорії публічних фінансів характеризується переходом до інституційного підходу, який акцентує увагу на ролі правил, норм, інститутів і якості управління у забезпеченні ефективності бюджетного регулювання. У контексті забезпечення фінансової стійкості громад це означає залежність від стабільності нормативно-правової бази, якості бюджетного планування [7,15]. Перехід від контролю за обсягами фінансових ресурсів МБ до оцінювання результатів їх використання в управлінні ресурсами громад зумовило формування результативного підходу [27]. На рівні МБ активне застосування ПЦМ – бюджетування в Україні розпочалося з 20017 року. Детальний аналіз запровадження результативного підходу було представлено в [5]. З огляду на опрацьовану літературу, зазначимо домінантні характеристики результативного підходу для зміцнення фінансової стійкості громад: підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів, оптимізація структури видатків МБ; посилення ефективності бюджетних програм. В 2010 – 2020 рр. у наукових колах активно дискутується системний підхід до бюджетного регулювання, як цілісного об'єкта, що включає доходи, видатки бюджетів різних рівнів, міжбюджетні відносини, визначаються пріоритети бюджетної, регіональної політики [12]. До переваг цього підходу слід віднести інтеграцію всіх елементів бюджетного механізму, узгодження бюджетної політики з макроекономічними цілями, врахування взаємозв'язків між рівнями бюджетної системи, аналіз фінансової спроможності громад, що включає фінансову стійкість, достатність, дієздатність. У контексті подальшого розвитку бюджетного регулювання (2015 - 2022 рр.) формується партисипативний підхід, якій передбачає активне залучення громадян до бюджетного процесу. Його виникнення пов'язане з поширенням концепцій демократичного врядування, відкритості публічних фінансів та підзвітності органів влади, зокрема реформи місцевого самоврядування. У свій час, значний внесок у розвиток цього підходу здійснила Laura Bartocci, яка довела: впровадження партисипативного бюджетування сприяє підвищенню прозорості бюджетного процесу та покращенню якості прийняття рішень, оскільки дозволяє врахувати реальні

потреби населення [10]. На тлі глобальних шоків, кризових явищ (фінансових, економічних, пандемій, військової агресії) сформувався ризик-орієнтований та адаптивний підхід в регулюванні ресурсами громад на основі використання концепції фінансової резильєнтності. Аналітичні матеріали [1,2,17,18,29,30] підкреслюють, в умовах війни бюджетна політики повинна поєднувати фіскальну гнучкість із контролем макроекономічної стабільності, зокрема через зовнішню фінансову підтримку та управління боргом. Тому адаптивно - резильєнтний підхід має важливе значення для фінансової стійкості громад: здатність громад функціонувати в умовах кризи, підтримка базових публічних послуг, оперативне відновлення після руйнувань, підвищення стійкості до повторних шоків [3,9,21]. Сучасний етап розвитку бюджетного регулювання характеризується активною цифровою трансформацією та відкритістю, що зумовило формування інноваційного (транспарентно - цифрового) підходу. Методологічну основу цього підходу формують наукові праці та аналітичні розробки OECD, World Bank [11,20], які стосуються: електронного бюджетування (e-budgeting), відкритих бюджетних даних (open data), цифрових платформ управління фінансами, використання технологій на основі govtech. Акцент на електронному врядуванні формує відкритість бюджетного процесу, як передумови забезпечення фінансової стійкості громад щодо впровадження стандартів good governance, розвитку механізмів громадського контролю, зниженню корупційних ризиків. Значення інноваційного підходу для фінансової стійкості громад полягає у формуванні цифрової фінансової інфраструктури, що покращує якість управлінських рішень завдяки аналітиці даних, підвищує довіру громадян і донорів, сприяє ефективності використання ресурсів, забезпечує підзвітність у процесі відновлення економіки громади. Таким чином, систематизована еволюція підходів бюджетного регулювання свідчить про поступовий перехід цього процесу від функціонального регулювання МБ до комплексного, багатовимірного напрямку, орієнтованого на забезпечення, системність, адаптацію, трансформацію, розвиток фінансової стійкості, здатності стимулювати фінансово-економічний потенціал громад. Еволюція підходів фактично підтверджує трансформацію

бюджетного регулювання фінансової стійкості громад із статичної категорії в динамічну (резильєнтну) із здатністю адаптуватися до глобальних шоків, повномасштабної агресії та макроекономічної нестабільності. Сучасний етап бюджетного регулювання має багатовимірні характеристики, які інтегрують елементи ресурсного, інституційного, результативного, адаптивно-резильєнтного, інноваційного підходів в комплексний. У цьому контексті економічну сутність бюджетного регулювання слід розуміти як багаторівневу систему здатну: забезпечувати фінансову стійкість громад в умовах невизначеності, адаптуватися до змін макроекономічного середовища, забезпечувати довіру з боку громадян і міжнародних партнерів на засадах цифровізації та транспарентності бюджетного процесу (рис.1).

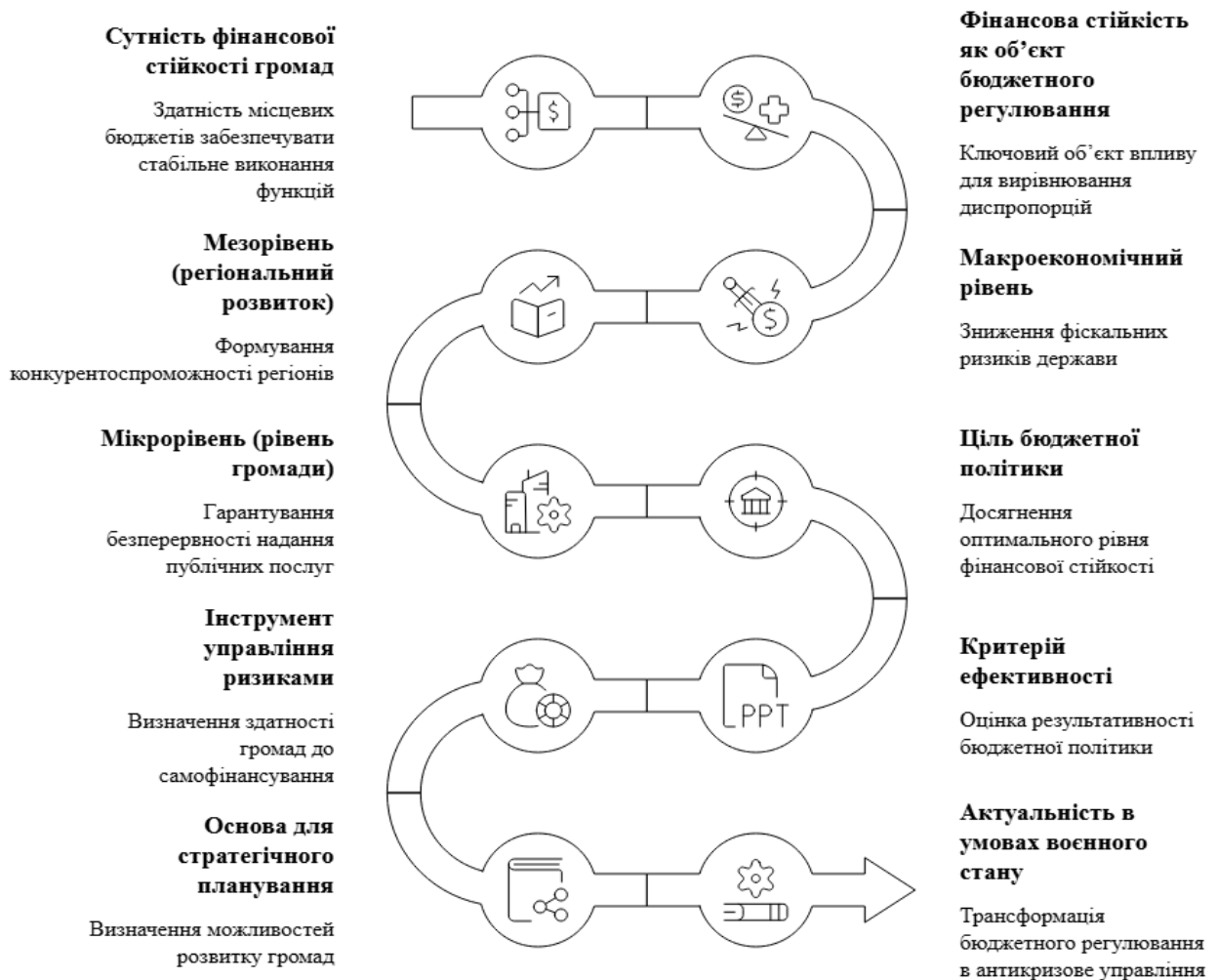

Рис. 1. Економічна сутність бюджетного регулювання фінансової стійкості громад

Джерело: Систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [3-13, 15,16,20-30], побудовано з використанням цифрового ресурсу Napkin. ai

Аналіз статистичних даних показників МБ України за період 2021 - 2025 рр. дозволив оцінити тенденції розвитку бюджетного регулювання фінансової стійкості громад (табл.2). Суттєве скорочення обсягів доходів та видатків МБ в 2022 р підтверджує високу чутливість громад до зовнішніх шоків і обмежену фінансову автономію у кризових явищах. Зростання обсягів доходів і видатків, зокрема у 2023-2025 рр. характеризується відновленням фіскальної активності після шокового 2022 року. Проте, об'єктивне перевищення темпів зростання видатків (136%) над доходами (129%) сформувало додатковий тиск на збалансованість бюджетів громад, що вимагає посилення регуляторної ролі бюджетної політики.

Таблиця 2. Розвиток балансових показників місцевих бюджетів України за період 2021 - 2025 років

Показники	2021 (Covid - 19)	2022 (повномасштабна війна)	2023	2024	2025	Темп зростання, %
Доходи, млн грн	580699,1	555097	652609,1	679530,8	751935,7	129
Видатки, млн грн	569428,2	484295,2	646822,5	671798	774057	136
Кредитування, млн грн	241,7	928	376,5	-153,2	1556,9	6
Дефіцит/Профіцит, млн грн	11029,1	69873,8	5409,9	7885,9	-23678	-215
Доходи у ВВП, %	13,31	14,36	11,83	9,96	9,64	72
Видатки у ВВП, %	13,05	12,53	11,72	9,85	9,92	76
Доходи у ЗБУ, %	35	25	21	19	17	50
Видатки у ЗБУ, %	31	16	15	14	13	42

Джерело: систематизовано та розраховано на основі [19].

Значний обсяг дефіциту МБ в 2025 р вказує на посилення бюджетних дисбалансів, зростання потреби у фінансовому вирівнюванні, зокрема через трансферти та інші інструменти бюджетного регулювання. При цьому нестабільна динаміка показників кредитування свідчить про відсутність системної боргової політики на місцевому рівні, тим самим обмежує використання боргових інструментів як фактору підвищення фінансової стійкості громад. За аналізований період відбулося відносне звуження ролі МБ громад у структурі національної економіки: темп зростання доходів у ВВП (72%), видатків МБ у ВВП (76%), у зведеному бюджеті України (ЗБУ)

темпи зростання за доходами МБ (50%), за видатками МБ (42%). Така тенденція характеризує посилення вертикальної фінансової асиметрії обумовленої підвищенням ролі традиційних інструментів бюджетного регулювання - фінансового вирівнювання з державного бюджету; знижує рівень фінансової автономії; обмежує можливості громад самостійно реагувати на кризові виклики. Вплив найбільш значущих інструментів бюджетного регулювання фінансової стійкості МБ продемонстровано в табл.3. Темп зростання міжнародної допомоги склав 3891%. Міжбюджетні трансферти на виплату заробітної плати, стипендій, пенсій і т.д. у сфері освіти, охорони здоров'я, соціального захисту за аналізований період зросли на 414%.

Таблиця 3. Динаміка показників бюджетного регулювання фінансової стійкості місцевих бюджетів, млн грн

Показники	2021 (відновленн я після Covid -19)	2022 (повномас ш табна війна)	2023	2024	2025	Темп зростання , %
Податкові надходження, у.т.ч	346713,1	393460,6	434540,9	441094,1	504520,2	145
Податок та збір на доходи фіз.осіб	212230,2	272245,3	289398,2	257530,7	300347,9	141
Податок на прибуток	16092,7	13511,9	15453,2	27913,7	23632,6	147
Неподаткові надходження, у.т.ч.	27183	22041,1	36511,3	43603,7	43081,4	158
АП з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі	8236,2	10219,1	14029,5	15871,5	19020	230
АП з ввезених на митну територію України	7426,8	2430,6	6625,3	10293,1	16135,6	217
Трансферти від органів державного управління, у т.ч.	202733,2	136753,7	177385,1	187932,4	196078,6	97
дотації з ДБУ	22793,8	22171,2	50334,9	53124,3	49580,2	217
субвенції з ДБУ	179939,4	114582,5	127050,2	134808,0	146498,3	81
Міжнародна допомога	36	223,2	197,9	1427,4	1400,9	3891
Міжбюджетні трансферти у видатках	12576,1	9465,6	42915,3	26522,2	52088,5	414

Джерело: систематизовано на основі [19].

В системі міжбюджетного вирівнювання зростання відбулося на 2017% за дотаціями з ДБУ. Зростання акцизного податку (АП) з реалізації - 230%, з ввезених на митну територію України товарів склало 217%. Податок на прибуток зріс на 147%, хоча в структурі бюджетів ТГ має незначний вплив на фінансову стійкість громад. ПДФО та військовий збір зросли на 141% за весь аналізований період і мають бюджетоутворюючий вплив забезпечення фінансової стійкості громад. В цілому податкові надходження зросли на 145%, неподаткові – 158%. Проте, незважаючи на позитивну динаміку податкових надходжень і зростання власної доходної бази, фінансова стійкість громад залишається вразливою до макроекономічних і воєнних шоків. Тому у розрізі дослідження здійснено оцінювання впливу макроекономічних параметрів (ВВП, рівня безробіття, індексу інфляції) на податкові надходження МБ (рис.2).

Рік	ВВП	Рівень безробіття, %	Індекс інфляції	Загальний Борг, млн грн	Податкові надходження МБ, млн грн		ВВП	Рівень безробіття	Індекс інфляції	Загальний Борг	Податкові надходження МБ
	x1	x2	x3	x4	y		x1	x2	x3	x4	y
2021	5 459 574	10,3	110	2671827,6	346 713,10	ВВП	1	-0,2437	-0,5685	0,926213	0,867346783
2022	5 191 028	21,1	126,6	4071683,1	393 460,60	Рівень безробіття	-0,2437	1	0,14955	-0,157892	-0,010345273
2023	6 597 825	26,1	105,1	5519483,9	434 540,90	Індекс інфляції	-0,5685	0,14955	1	-0,358144	-0,349071605
2024	7 658 659	14,3	112	6980964,9	441 094,10	Загальний Борг	0,92621	-0,1579	-0,3581	1	0,982394464
2025	7 801 948	11,3	108	9042678,5	504 520,20	Податкові надходження МБ	0,86735	-0,0103	-0,3491	0,9823945	1

Рис. 2 Вихідні дані для моделювання впливу макропараметрів на податкові надходження МБ ТГ

Джерело: Систематизовано за даними [19], побудовано на основі використання програми Microsoft Excel.

Між ВВП та податковими надходженнями МБ існує сильний прямий зв'язок (0,867), загальний борг демонструє сильну кореляцію з податковими надходженнями МБ - (0,982), помірний обернений зв'язок між інфляцією і податковими надходженнями – (-0,349) і вплив безробіття на обсяги податкових надходжень до МБ за період війни мінімальний – (-0,010). Водночас, ВВП та загальний борг країни мають дуже сильний кореляційний

зв'язок (0,926), тому для забезпечення коректності економетричного аналізу продемонстровано окремі однофакторні моделі регресії (рис.3 - 4).

ВИСНОВКИ					
Регресійна статистика			Кореляційна статистика		
Множинний R	0,86735		x1	y	
R-квадрат	0,75229		x1	1	
Нормований R-квадрат	0,66972		y	0,86735	1
Стандартна похибка	33747				
Спостереження	5				
Дисперсійний аналіз					
	df	SS	MS	F	Значимість F
Регресія	1	10376131169	10376131169	9,110957771	0,056829599
Залишок	3	3416588496	1138862832		
Всього	4	13792719665			
Коефіцієнт стандартної похибки статистика P-Значення Нижнє 95% Верхнє 95% Нижнє 95,0% Верхнє 95,0%					
Y-перетин	148185	92636,28073	1,59964176	0,207981448	-146625,1262 442994,85 -146625,13 442994,85
x1	0,04217	0,013971464	3,018436312	0,056829599	-0,00229146 0,0866354 -0,0022915 0,0866354

Рис. 3 Модель оцінки впливу ВВП на податкові надходження МБ

Джерело: Побудовано на основі використання програми Microsoft Excel.

Побудована модель впливу ВВП на обсяг податкових надходжень МБ має високу пояснювальну здатність, оскільки 75% змін податкових надходжень залежать від зміни ВВП. Логічно, що економічне зростання є ключовою передумовою забезпечення фінансової стійкості МБ та використання інструментів бюджетного регулювання в умовах макроекономічної нестабільності є доцільним. Вплив боргу як фіскального ризику на податкові надходження МБ, демонструє модель (рис.4), яка також має високий рівень адекватності, про що свідчить високий коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,965$, модель є статистично значущою. З огляду на те, що модель побудована лише за одним фактором та на основі 5 спостережень, її прогностичні можливості залишаються обмеженими. Проте, як ілюстрація загальних тенденцій впливу боргових ресурсів на активізацію економічної діяльності суб'єктів господарювання, і як наслідок зростання обсягів податкових надходжень МБ, модель може бути використана. Отримані результати підтверджують, забезпечення фінансової стійкості громад потребує бюджетного регулювання у напрямі стимулювання економічного зростання, зниження рівня безробіття, активізації зростання ролі боргових

інструментів у забезпеченні фінансової стійкості, посиленні фінансового перерозподілу ресурсів.

ВИСНОВКИ									
Регресійна статистика				Кореляційна статистика					
Множинний R	0,982394				x4	y			
R-квадрат	0,965099			x4		1			
Нормований R-квадрат	0,953465			y	0,982394		1		
Стандартна похибка	12667,3								
Спостереження	5								
Дисперсійний аналіз									
	df	SS	MS	F	Значимість F				
Регресія	1	1,33E+10	1,33E+10	82,95713	0,002796775				
Залишок	3	4,81E+08	1,6E+08						
Всього	4	1,38E+10							
Коефіцієнт стандартної статистики - Значення									
Y-перетин	292623,9	15503,41	18,87481	0,000325	243285,1731	341962,7169	243285,2	341962,7	
x4	0,023234	0,002551	9,108081	0,002797	0,01511577	0,031352048	0,015116	0,031352	

Рис. 4 Модель оцінки впливу Загального Боргу на податкові надходження МБ

Джерело: Побудовано на основі використання програми Microsoft Excel.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Бюджетне регулювання в умовах війни і макроекономічної нестабільності набуло критично важливого значення для забезпечення фінансової стійкості територіальних громад. В дослідженні систематизовано еволюцію підходів бюджетного регулювання, що дозволило виокремити логіку переходу цього процесу від класичних до інтегрованих інструментів забезпечення фінансової стійкості ТГ. Удосконалено теоретико-методичні засади бюджетного регулювання фінансової стійкості громад шляхом обґрунтування комплексного підходу. Обґрунтовано значення транспарентності, партисипативності та цифровізації як сучасних чинників підвищення ефективності бюджетного регулювання та зміцнення довіри до органів влади. Запропоновано інтегроване бачення бюджетного регулювання як багаторівневої системи, здатної забезпечувати фінансову стійкість ТГ в умовах невизначеності. Результати кореляційно-регресійного аналізу підтвердили наявність суттєвого впливу макроекономічних параметрів на обсяги податкових надходжень МБ, що в цілому підтверджує доцільність

використання сучасних інструментів бюджетного регулювання. У стратегічному вимірі ключовими напрямками зміцнення фінансової стійкості мають стати: диверсифікація доходної бази МБ, удосконалення міжбюджетного вирівнювання, розвиток місцевого боргового менеджменту, формування адаптивних механізмів бюджетного регулювання у напрямку посилення інституційної, інвестиційної спроможності, податкової самодостатності територіальних громад. Вищезазначене створює підґрунтя для подальшого зміцнення фінансової стійкості та економічної активності територіальних громад.

Література

1. Казюк Я., Венцель В., Герасимчук І. Експертна оцінка фінансової спроможності громад у розрізі областей за 9 місяців 2025 року [Електронний ресурс]. URL: <https://decentralization.ua/news/20215> (дата звернення: 15.05.2026).
2. Онищук І. Бюджети громад у 2025 році: стійкість, адаптація, розвиток [Електронний ресурс]. URL: <https://surl.li/qxbzgw> (дата звернення: 15.05.2026).
3. Пахненко О. Сутність та складові резильєнтності громад в контексті COVID-19 // Економіка та суспільство. 2022. № 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-51>.
4. Пітюлич М. М., Крупка А. Я., Мінкович В. Т., Чакій О. І. Детермінанти розвитку та їх вплив на фінансову стійкість територіальних громад // Регіональна економіка. 2023. № 1(107). С. 34–44. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2023-1-4>.
5. Пріоритети розвитку фінансової системи України в умовах євроінтеграційних процесів : монографія / Л. Л. Гриценко, І. М. Боярко, Т. А. Васильєва та ін.; за заг. ред. Л. Л. Гриценко. Суми : СумДУ, 2021. 379 с.
6. Проць Н., Костенюк Т. Сутність та роль трансфертів в системі бюджетного регулювання // Актуальні питання економічних наук. 2025. № 8. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15094010>.

7. Чугунов І. Я. Інституційна архітектоніка бюджетної системи // Фінанси України. 2008. № 11. С. 3–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2008_11_2 (дата звернення: 15.05.2026).

8. Шматковська Т., Чиж Н. Фінансова стійкість територіальних громад в умовах війни та в повоєнний період // Економіка та суспільство. 2025. № 82. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-82-74>.

9. Ahrens T., Ferry L. Financial resilience of English local government in the aftermath of COVID-19 // Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management. 2020. Vol. 32, No. 5. P. 813–823. DOI: <https://doi.org/10.1108/JPBAFM-07-2020-0098>.

10. Bartocci L., Grossi G., Mauro S. G. Participatory budgeting and public value creation: Evidence from local governments // International Journal of Public Sector Management. 2022. Vol. 35, No. 5. P. 523–540. DOI: <https://doi.org/10.1108/IJPSM-12-2020-0334>.

11. Dener C., Nii-Aponsah H., Ghunney L. E., Johns K. D. GovTech Maturity Index: The State of Public Sector Digital Transformation. Washington, D.C. : World Bank Group, 2021. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/298661631773566870> (date of access: 15.05.2026).

12. Fiorillo F., Merkaj E. A comprehensive approach to intergovernmental grants' tactical allocation. Theory and estimation guidelines // International Tax and Public Finance. 2021. Vol. 28. P. 995–1013. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10797-020-09635-0>.

13. Buchanan J. M., Wagner R. E. Democracy in Deficit: The Political Legacy of Lord Keynes. New York : Academic Press, 1977. URL: <https://oll.libertyfund.org/titles/wagner-democracy-in-deficit-the-political-legacy-of-lord-keynes> (date of access: 15.05.2026).

14. Kyiv School of Economics. Local governments' legal, institutional, and financial landscape in Ukraine [Electronic resource]. 2024. URL: <https://kse.ua> (date of access: 15.05.2026).

15. North D. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge : Cambridge University Press, 1990. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511808678>.

16. Oates W. E. An essay on fiscal federalism // Journal of Economic Literature. 1999. Vol. 37, No. 3. P. 1120–1149. URL: <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/jel.37.3.1120> (date of access: 15.05.2026).

17. OECD. Mapping Ukraine's financial markets and corporate governance framework for a sustainable recovery. Paris : OECD Publishing, 2025. DOI: <https://doi.org/10.1787/866c5c44-en>.

18. OECD. OECD Economic Surveys: Ukraine 2025. Paris : OECD Publishing, 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-surveys-ukraine-2025_940cee85-en (date of access: 15.05.2026).

19. Open Budget [Електронний ресурс]. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2024&budgetType=NATIONAL> (дата звернення: 14.05.2026).

20. OECD Budget Transparency Toolkit: Practical Steps for Supporting Openness, Integrity and Accountability in Public Financial Management. Paris : OECD Publishing, 2017. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264282070-en>.

21. Patytska K. Financial resilience of territorial communities during war: the role of tax revenues // Finance of Ukraine. 2024. № 3. P. 95–115. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2024.03.095>.

22. Samuelson P. A. The pure theory of public expenditure // The Review of Economics and Statistics. 1954. Vol. 36, No. 4. P. 387–389. DOI: <https://doi.org/10.2307/1925895>.

23. Piddubnyi I., Nivievskiy O., Zelenyuk V. Benchmarking the efforts of local governments in Ukraine to respond to the wartime challenges [Electronic resource]. 2025. URL: <https://ssrn.com/abstract=5362401> (date of access: 15.05.2026). DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5362401>.

24. Prud'homme R. The dangers of decentralization // The World Bank Research Observer. 1995. Vol. 10, No. 2. P. 201–220. DOI: <https://doi.org/10.1093/wbro/10.2.201>.

25. Bird R. M., Vaillancourt F. Fiscal decentralization in developing countries. Cambridge : Cambridge University Press, 1998.

26. Musgrave R. A. The Theory of Public Finance: A Study in Public Economy. New York : McGraw-Hill, 1959.

27. Robinson M. Performance Budgeting. Washington, D.C. : International Monetary Fund, 2015. DOI: <https://doi.org/10.5089/9781513595608.071>.

28. Rodden J. Hamilton's Paradox: The Promise and Peril of Fiscal Federalism. Cambridge : Cambridge University Press, 2005. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511616075>.

29. World Bank. The World Bank and Ukraine: Laying the groundwork for reconstruction in the midst of war [Electronic resource]. 2023. URL: <https://www.worldbank.org/en/results/2023/11/30/the-world-bank-and-ukraine-laying-the-groundwork-for-reconstruction-in-the-midst-of-war> (date of access: 15.05.2026).

30. World Bank, Government of Ukraine, European Union, United Nations. Ukraine – Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3): February 2022 – December 2023. Washington, D.C. : World Bank Group, 2024. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/099021324115085807> (date of access: 15.05.2026).

References

1. Kaziuk, Ya., Ventsel, V., & Herasymchuk, I. (2025), “Expert assessment of the financial capacity of communities by regions for 9 months of 2025”, available at: <https://decentralization.ua/news/20215> (Accessed 10 May 2026).

2. Onyshchuk, I. (2025), “Community budgets in 2025: Sustainability, adaptation, development”, available at: <https://surl.li/qxbzgw> (Accessed 10 May 2026).

3. Pakhnenko, O. (2022), “Essence and components of community resilience in the context of COVID-19”, *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. (39). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-51>

4. Pitiulych, M. M., Krupka, A. Ya., Minkovych, V. T., & Chakii, O. I. (2023), “Determinants of development and their impact on the financial

sustainability of territorial communities”, *Rehionalna ekonomika*, vol. 1(107), pp. 34–44. <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2023-1-4>

5. Grytsenko, L. L. Boiarko, I. M. and Vasylieva, T. A., (2021), *Priorytety rozvytku finansovoi systemy Ukrainy v umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv* [Priorities for the development of Ukraine’s financial system under European integration processes], Sumy State University, Sumy, Ukraine.

6. Prots, N., & Kosteniuk, T. (2025), “The essence and role of transfers in the system of budget regulation”, *Aktualni pytannia ekonomichnykh nauk*, vol. 8). <https://doi.org/10.5281/zenodo.15094010>

7. Chuhunov, I. Ya. (2008), “Institutional architectonics of the budget system”, *Finansy Ukrainy*, vol. (11), pp. 3–10, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2008_11_2 (Accessed 10 May 2026).

8. Shmatkovska, T., & Chyzh, N. (2025), “Financial sustainability of territorial communities during the war and post-war period”, *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. (82). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-82-74>

9. Ahrens, T., Ferry, L. (2020), “Financial resilience of English local government in the aftermath of COVID-19”, *Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management*, vol. 32(5), pp. 813–823. <https://doi.org/10.1108/JPBAFM-07-2020-0098>

10. Bartocci, L., Grossi, G., & Mauro, S. G. (2022), “Participatory budgeting and public value creation: Evidence from local governments”, *International Journal of Public Sector Management*, vol. 35(5), 523–540. <https://doi.org/10.1108/IJPSM-12-2020-0334>

11. Dener, C., Nii-Aponsah, H., Ghunney, L. E., & Johns, K. D. (2021), “GovTech maturity index: The state of public sector digital transformation”, World Bank Group, available at: <http://documents.worldbank.org/curated/en/298661631773566870> (Accessed 10 May 2026).

12. Fiorillo, F., & Merkaj, E. (2021), “A comprehensive approach to intergovernmental grants’ tactical allocation: Theory and estimation guidelines”, *International Tax and Public Finance*, vol. 28, pp. 995–1013. <https://doi.org/10.1007/s10797-020-09635-0>

13. Buchanan, J. M., & Wagner, R. E. (1977), “Democracy in deficit: The political legacy of Lord Keynes”, Academic Press, available at: <https://oll.libertyfund.org/titles/wagner-democracy-in-deficit-the-political-legacy-of-lord-keynes> (Accessed 10 May 2026).

14. Kyiv School of Economics. (2024), “Local governments’ legal, institutional, and financial landscape in Ukraine”, available at: <https://kse.ua> (Accessed 10 May 2026).

15. North, D. (1990), *Institutions, institutional change and economic performance*, Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511808678>

16. Oates, W. E. (1999), “An essay on fiscal federalism”, *Journal of Economic Literature*, vol. 37(3), 1120–1149, available at: <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/jel.37.3.1120> (Accessed 10 May 2026).

17. OECD. (2025), *Mapping Ukraine’s financial markets and corporate governance framework for a sustainable recovery*, OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/866c5c44-en>

18. OECD. (2025), *OECD economic surveys: Ukraine 2025*, OECD Publishing, available at: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-surveys-ukraine-2025_940cee85-en (Accessed 10 May 2026).

19. Open Budget (2025), “State web portal of budget for citizens”, available at: <https://openbudget.gov.ua/en> (Accessed 10 May 2026).

20. OECD. (2017), *OECD budget transparency toolkit: Practical steps for supporting openness, integrity and accountability in public financial management*, OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264282070-en>

21. Patytska, K. (2024), “Financial resilience of territorial communities during war: The role of tax revenues”, *Finance of Ukraine*, vol. (3), pp. 95–115. <https://doi.org/10.33763/finukr2024.03.095>

22. Samuelson, P. A. (1954), “The pure theory of public expenditure”, *The Review of Economics and Statistics*, vol. 36(4), pp. 387–389. <https://doi.org/10.2307/1925895>

23. Piddubnyi, I., Nivievskyi, O., & Zelenyuk, V. (2025), *Benchmarking the efforts of local governments in Ukraine to respond to the wartime challenges*, SSRN. <https://doi.org/10.2139/ssrn.5362401>
24. Prud'homme, R. (1995), "The dangers of decentralization", *The World Bank Research Observer*, vol. 10(2), pp. 201–220. <https://doi.org/10.1093/wbro/10.2.201>
25. Bird, R. M., & Vaillancourt, F. (1998), *Fiscal decentralization in developing countries*, Cambridge University Press.
26. Musgrave, R. A. (1959), *The theory of public finance: A study in public economy*, McGraw-Hill.
27. Robinson, M. (2015), *Performance budgeting*, International Monetary Fund. <https://doi.org/10.5089/9781513595608.071>
28. Rodden, J. (2005), *Hamilton's paradox: The promise and peril of fiscal federalism*, Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511616075>
29. World Bank. (2023), "The World Bank and Ukraine: Laying the groundwork for reconstruction in the midst of war", available at: <https://www.worldbank.org/en/results/2023/11/30/the-world-bank-and-ukraine-laying-the-groundwork-for-reconstruction-in-the-midst-of-war> (Accessed 10 May 2026).
30. World Bank, Government of Ukraine, European Union, & United Nations. (2024), "Ukraine – Third rapid damage and needs assessment (RDNA3): February 2022 – December 2023", World Bank Group, available at: <http://documents.worldbank.org/curated/en/099021324115085807> (Accessed 10 May 2026).

Отримано редакцією журналу / Received: 15.05.26

Прорецензовано / Revised: 22.05.26

Дата публікації / Published: 26.05.26